

Олександр Маркович БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
президент Кримінологічної асоціації України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>;*

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

*кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5149-7892>*

ШКОЛА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ХНУВС

Харківський національний університет є одним з наймолодших в Україні, але має відомі та вагомі в Україні і за її межами наукові школи. Розвиток школи юридичної психології в Університеті почався в 1994 р., коли за ініціативою ректорату університету внутрішніх справ та підтримки міністра внутрішніх справ України В. І. Радченка вперше в Україні було створено соціально-психологічний факультет для підготовки фахівців для правоохоронної сфери за спеціальністю «Психологія». Перед працівниками кафедри психології постало завдання з розвитку системи знань з юридичної психології, впровадження їх у практичну діяльність органів внутрішніх справ, навчання курсантів та підготовки науково-педагогічних кадрів для університету. Школа юридичної психології в ХНУВС розвивалася швидко, якісно та продуктивно.

Засновниками школи юридичної психології в ХНУВС були О. М. Бандурка, С. П. Бочарова та О. В. Землянська. Ними були підготовлені монографії «Юридическая психология», «Профессионализм и лидер» та «Психология управления», які витримали не одне перевидання. У 2018 р. побачив світ новий посібник «Юридична психологія». Одним з авторів цих тез, О. М. Бандуркою, були видані монографії «Психология толпы», «Власть толпы», «Професійна етика працівників поліції», «Політична кримінологія», спільною працею цього автора з О. В. Землянською стали монографії «Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи» та «Психология руководителя», з В. А. Друзем – навчальні посібники «Этнопсихология», «Конфликтология» та «Психология власти», з В. С. Венедиктовим, О. В. Тімченком та В. Є. Христенком – науково-практичний посібник «Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ».

Результати наукових досліджень представників школи юридичної психології в ХНУВС відображені в численних виданнях. Колективом авторів були підготовлені навчальні посібники «Психологія у професійній діяльності поліції», «Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини», «Методичні рекомендації для працівників ювенальної превенції з питань запобігання та профілактики небезпечних розваг дітей, пов'язаних із використанням мережі Інтернет» та

«Пам'ятка працівника Національної поліції України: інформаційно-довідкові матеріали з питань професійного спілкування поліцейських». О. В. Тімченко підготував до видання словник «Юридическая психология: терминологический словарь», за його участю була створена «Психология преступного мира: учебное пособие в схемах и таблицах». Л. М. Балабанова, І. В. Жданова, А. В. Нежута були авторами монографії «Психологічні особливості професійного самовизначення правоохоронців».

Науково-педагогічні працівники психологічних кафедр стали авторами низки навчальних, навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій: «Судово-психологічна експертиза» (О. В. Землянська), «Методи психологічного впливу в процесі розслідування злочинів» (Л. М. Балабанова), «Психология жертвы» (В. Є. Христенко), «Тренінг розвитку професійних настановлень майбутніх правоохоронців» (Н. Е. Мілорадова, Е. В. Шеховцова, О. І. Федоренко, В. В. Доценко), «Контент-аналіз як метод вивчення документів» (В. А. Болотова, Г. В. Попова), «Коррекция неблагоприятных эмоциональных состояний работников ОВД. Функционирование комнаты психологической разгрузки» (С. Ю. Лебедева, Г. В. Попова), «Психологічний супровід формування ціннісних регуляторів поведінки майбутніх правоохоронців» (Н. Е. Мілорадова, О. П. Макарова) та ін.

Керівниками психологічних кафедр у різні роки були: доктори біологічних наук, професори В. А. Друзь та М. Г. Самойлов, доктори педагогічних наук, професори В. О. Тюріна та О. І. Федоренко, доктори психологічних наук, професори Л. М. Балабанова та О. О. Євдокімова, кандидати психологічних наук, доценти Л. О. Шевченко, Е. М. Єгорова, П. В. Макаренко, кандидат педагогічних наук, доцент С. П. Гіренко.

Успішній підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, структуруванню та оформленню психологічних наукових знань сприяло те, що з 1995 р. в університеті працює спеціалізована вчена рада К64.700.04 із захисту результатів дисертаційних досліджень здобувачів наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» та за спеціальністю 19.00.09 «Екстремальна та кризова психологія», із 2001 р. – за спеціальністю 19.00.06 «Юридична психологія», а з 2019 р. – з можливістю захисту наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук [1]. Протягом 10 років очолював спеціалізовану вчену раду В. А. Друзь, із 2007 по 2014 р. – Л. М. Балабанова, із 2014 р. по цей час – О. О. Євдокімова. У спеціалізованій вченій раді розглядалися результати кандидатських і докторських досліджень працівників психологічних кафедр, кафедри тактико-спеціальної підготовки, фізичної підготовки тощо.

Під керівництвом першого автора цих тез, О. М. Бандурки, були підготовлені докторські дисертації О. В. Землянської («Особистість як суб'єкт правосвідомості та об'єкт судово-психологічної експертизи») та І. В. Ващенко («Конфлікти у діяльності працівників органів внутрішніх справ»). Найбільший внесок у підготовку науково-педагогічних кадрів був зроблений О. В. Землянською (керувала підготовкою кандидатських дисертацій І. В. Ващенко, А. І. Черкашина, О. В. Романенко), Л. Ф. Шестопаловою (здійснювала наукове керівництво Л. О. Шевченко, О. О. Телічкина, В. Є. Христенка та С. В. Харченко), І. В. Ждановою (підготувала до захисту таких науковців, як А. А. Шиліна, Я. В. Мацегора, Н. В. Греса, І. В. Воробйова), Л. В. Балабановою (була керівником А. В. Нежути, О. В. Мушинської, Н. Е. Мілорадової), О. О. Євдокімовою (керувала підготовкою кандидатських дисертацій Л. О. Бондаренко, Я. С. Посохової (Пономаренко), В. В. Московченко), Г. В. Поповою (була науковим керівником С. М. Лозової, Н. Є. Афанасьєвої, П. В. Макаренка) [2].

Наукові дисертаційні дослідження, які виконувалися представниками школи юридичної психології в ХНУВС, були пов'язані з вивченням таких проблем: нормативна та протиправна поведінка, особистість злочинців; негативні прояви в емоційній сфері та психічних станах, що заважають ефективному функціонуванню особистості у правоохоронній

діяльності, процес адаптації до службової діяльності; особистість правоохоронця, професійний розвиток, формування професійної компетентності та професійно-важливих властивостей у процесі фахової підготовки; особливості правосвідомості населення та його ставлення до правоохоронних структур тощо.

Науково-педагогічними працівниками психологічних кафедр ХНУВС із метою обміну думками з актуальних питань юридичної психології проводились науково-практичні конференції: «Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України» (з 2009 р. по 2016 р. конференція мала назву «Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України»), «Особистість, закон, суспільство», присвячена пам'яті професора С. П. Бочарової, «Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти», «Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти», «Актуальні проблеми соціальної, психологічної та виховної роботи в ОВС», «Актуальні напрями практичної психології і психотерапії».

На сьогодні у ХНУВС працюють кафедра педагогіки та психології під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О. І. Федоренко (факультет № 3) (напрямок науково-дослідної роботи «Психологічне, педагогічне та соціологічне забезпечення правоохоронної діяльності» (№ держреєстрації 0113U008196) і кафедра соціології та психології під керівництвом доктора психологічних наук, професора О. О. Євдокімова (факультет № 6) (до сфери наукових інтересів входять питання: профілактика злочинів та правопорушень; реадaptaція правопорушників; протиправна поведінка неповнолітніх; психологічні аспекти розкриття та розслідування злочинів; психологічні аспекти проведення психофізіологічних досліджень з використанням поліграфічних пристроїв тощо).

Школа юридичної психології в ХНУВС зробила суттєвий науковий внесок у розвиток психологічної та юридичної наук, її особливістю є практична спрямованість, зосередженість на питаннях психологічного забезпечення правоохоронної діяльності та підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Ларіонов С. О., Макаренко П. В. Харківська школа юридичної психології: становлення і сучасність // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 191–193.
2. Професори та доктори наук Харківського національного університету внутрішніх справ: біографічний довідник : до 100-річчя початку підготовки охоронців правопорядку в Харкові / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 304 с.

Одержано 05.02.2021